Uzasadnienie do zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 16 lutego 2017 r.
zmieniającego zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071

Zgodnie z art. 28 ust. 5 *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r. poz. 2134, 2249 i 2260)* regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000.

Zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 zostało ustanowione przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu w dniu 24 września 2014 r. i opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego (Dz. Urz. Woj. Doln. z 2014 r. poz. 3941). Powodem zmiany ww. zarządzenia są uchybienia wskazane w trybie kontroli aktów prawa miejscowego przez Ministra Środowiska, uzasadniające zmianę we własnym zakresie, przesłane pismem znak: DP-074-161/1049/14/PM1 z dnia 27 lutego 2015 r., uwagi Ministra Środowiska przedstawione w odniesieniu do innych zarządzeń w sprawie ustanowienia planów zadań ochronnych oraz zmiany wynikające z ponownej analizy zapisów ww. zarządzenia.

Uwagi Ministra Środowiska dotyczyły:

1. Niepoprawnie sformułowanych opisów zagrożeń oraz celów działań ochronnych dla siedliska przyrodniczego 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis),* w przypadku którego stwierdzono nieznaczącą reprezentatywność w obszarze Natura 2000 i zaplanowano nadanie kategorii D. W związku z powyższym w załączniku nr 1 i 2 do niniejszego zarządzenia, dla siedliska 6210 poprawiono brzmienie zapisu *„Nie analizowano zagrożeń dla siedliska z powodu planowanej aktualizacji Standardowego Formularza Danych w zakresie nadania siedlisku oceny D - nieznacząca”* oraz *„Nie określono celów ochrony z powodu planowanego nadania oceny D (nieistotna) i usunięcia siedliska z listy przedmiotów ochrony”* na: *„Nie dotyczy (występowanie siedliska w stopniu niereprezentatywnym)”.* Dla ww. przedmiotu ochrony usunięto również wskazywane działanie ochronne (załącznik nr 3 niniejszego zarządzenia) pn. *„Propozycja aktualizacji Standardowego Formularza Danych poprzez przygotowanie wniosku do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska o zmianę kategorii na D)”*, gdyż według Ministra Środowiska nie jest to działanie ochronne.

2. Działań ochronnych - wskazano, iż w załączniku nr 5 do zarządzenia (obecnie załącznik nr 3) – dla siedlisk 9110 Kwaśne buczyny *(Luzulo-Fagetum)*, 9130 Żyzne buczyny *(Dentario glandulosae Fagenion, Galio odorati-Fagenion)*, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *(Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)*, 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae)*, *91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *(Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae)* i olsy źródliskowe, 9410 Górskie bory świerkowe (*Piceion abietis*, część - zbiorowiska górskie), w działaniu polegającym na zapewnieniu zasobów martwego drewna, należy określić parametry (zakres działania), które mają ulec zmianie, ponieważ nie zostały one określone. Doprecyzowano zatem zakres przedmiotowego działania zmieniając zapis z: *„Zapewnienie zasobów martwego drewna, z dostosowaniem do konkretnych uwarunkowań lokalnych (wieku i stanu sanitarnego drzewostanu, wymogów przeciwpożarowych i zagrożeń wynikających z wpływów antropogenicznych) poprzez:*
   - *nie usuwanie wywrotów i złomów,*
   - *pozostawianie martwych drzew stojących i nie usuwanie drzew dziuplastych i próchniejących,*
   - *we fragmentach pozostawiać do naturalnego rozpadu, rozproszone pozostałości pozrębowe (nie zagrażające trwałości lasu), z wyłączeniem sytuacji stwarzających zagrożenie zdrowia, życia lub mienia ludzkiego oraz trwałości drzewostanu”*

   na: *„Na powierzchniach leśnych z siedliskiem przyrodniczym w drzewostanach w trzeciej i wyższych klasach wieku oraz w drzewostanach w klasie odnowienia lub w klasie do odnowienia pozostawiać - z wyłączeniem sytuacji stwarzających zagrożenie zdrowia, życia lub mienia ludzkiego lub zagrażających trwałości lasu:*
   - *drzewa martwe i umierające,*
   - *wywroty, złomy,*
   - *drzewa dziuplaste i próchniejące,*
   - *rozproszone pozostałości pozrębowe.”*

   Działanie ochronne polegające na pozostawianiu martwego drewna w płatach ww. siedlisk wynikały ze stwierdzonych zagrożeń polegających na: zbyt małym udziale zasobów martwego drewna w części płatów siedliska lub/i wykonaniu zaplanowanych wskazań gospodarczych związanych z usuwaniem przestojów w niektórych płatach siedliska. Tut. organ uznał, iż możliwa jest zmiana brzmienia działania ochronnego w tym zakresie, gdyż wykonywanie hodowlanych zabiegów pielęgnacyjnych oraz zachowanie właściwego stanu sanitarnego lasu

w drzewostanach w I i II klasie wieku nie będzie miało istotnego wpływu na poprawę wskaźnika martwe drewno oraz istotną poprawę różnorodności biologicznej. Wynika to z faktu, iż posusz wydzielający się w drzewostanach tych klas (w przypadku większości gatunków lasotwórczych występujących w tych siedliskach) – ze względu na swoją strukturę grubościową oraz biorąc pod uwagę niewielki udział siedlisk w drzewostanach w I i II klasie wieku w stosunku do całościowej powierzchni poszczególnych siedlisk – jedynie w niewielkim stopniu przyczyniłby się do poprawy wskaźnika martwe drewno oraz stworzenia warunków rozwoju dla organizmów saproksylicznych związanych z zamierającym lub martwym drewnem.

3. Minister Środowiska wniósł także uwagę odnoszącą się do wskazywania organizacji pozarządowych jako podmiotu odpowiedzialnego za wykonanie działań ochronnych zaznaczając, iż pomimo, że w art. 28 ust. 10 pkt 4 *ustawy o ochronie przyrody* nie wskazano zamkniętego katalogu podmiotów, na które mogą być nałożone obowiązki, wynikające z ww. *ustawy,* nie oznacza to jednak zupełnej swobody w określaniu podmiotów zobowiązanych do realizacji działań wynikających z planu zadań ochronnych, ponieważ przy opracowywaniu tego dokumentu należy mieć również na uwadze inne unormowania powszechnie obowiązujące, w szczególności zasady i przepisy Konstytucji RP. W *zarządzeniu w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071* - akcie prawa miejscowego, w działaniach ochronnych dla siedliska 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea),* jako podmiot odpowiedzialny za ich wykonanie wskazano m.in. organizacje pozarządowe - w przypadku realizacji projektów ze środków publicznych. Ponadto w działaniach ochronnych dotyczących wykonania monitoringu populacji i siedliska gatunków nietoperzy (1308 Mopek *Barbastella barbastellus*, 1323 Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, 1324 Nocek duży *Myotis myotis)* i uzupełnienia stanu wiedzy o tych gatunkach w trakcie obowiązywania planu zadań ochronnych – wskazano placówki naukowe i organizacje pozarządowe - w przypadku realizacji projektów ze środków publicznych. Przedstawione rozwiązania należy uznać za niezgodne z konstytucyjnymi unormowaniami. Ponadto Minister wskazał, iż nie można uzależniać realizacji działania od tego, czy dany podmiot pozyska środki publiczne na te działania. Biorąc pod uwagę powyższe, usunięto placówki naukowe oraz organizacje pozarządowe z podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie przedmiotowych działań ochronnych, a pozostawiono jedynie organ sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000.

4. Ponadto Minister Środowiska wskazał, iż w zakresie podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie działań ochronnych dotyczących monitoringu stanu przedmiotów ochrony

oraz realizacji celów działań ochronnych, zawartych w załączniku nr 5 (obecnie załącznik nr 3), nie należy umieszczać Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska ani wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska. W związku z powyższym usunięto GIOŚ z podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie monitoringu stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru, pozostawiając jedynie organ sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000.

Jednocześnie po analizie całego zarządzenia postanowiono zmienić lub uzupełnić inne zapisy w zarządzeniu w następujący sposób:

5. W załączniku nr 3 (obecnie zał. nr 1), w części dotyczącej zagrożeń dla siedliska 9110 skorygowano zapis z: *„Wykonanie zaplanowanych wskazań gospodarczych związanych z usuwaniem przestojów w jednym z płatów siedliska ogranicza możliwość zwiększenia zasobów martwego drewna”* na *„Wykonanie zaplanowanych wskazań gospodarczych związanych z usuwaniem przestojów w niektórych płatach siedliska (...)”,* gdyż zagrożenie to dotyczy dwóch wydzieleń.
6. W załączniku nr 5 (obecnie załącznik nr 3) w części dotyczącej ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania przeformułowano działania ochronne dla siedlisk 6510, 6520 oraz gatunków 6177 modraszka telejusa, 6179 modraszka nausitousa z *„Użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu rolnośrodowiskowego w ramach obowiązującego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich ukierunkowanego na ochronę siedliska przyrodniczego/gatunku”* na *„Użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu ukierunkowanego na ochronę siedliska przyrodniczego w ramach obowiązującego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich/ Użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu w ramach obowiązującego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich z uwzględnieniem wymogów gatunku”* – co jest zmianą stylistyczną.
7. W załączniku nr 5 skorygowano lokalizację działania ochronnego *„Na powierzchniach leśnych z siedliskiem przyrodniczym (...) pozostawiać (...): drzewa martwe i umierające, wywroty, złomy, drzewa dziuplaste i próchniejące, rozproszone pozostałości pozrębowe”* - dla siedlisk 9110, 9130, poprzez dodanie leśnictw, uprzednio omyłkowo nie ujętych w zarządzeniu (odpowiednio leśnictwa: Kalenica, Przygórze i Złoty Las oraz leśnictwa: Przygórze i Nowa Wieś).
8. W załączniku nr 5 z kolumny dotyczącej obszaru wdrażania działania: *„W ramach planowanej gospodarki leśnej odnowienia drzewostanu kształtować zgodnie z odpowiednim dla typu siedliska przyrodniczego składem gatunkowym (...)”* dla siedliska 9110 usunięto wydzielenie 322c w Nadleśnictwie Świdnica, obręb Bielawa, leśnictwo Lutomia, gdyż zgodnie z zapisami

zawartymi w *Planem Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Świdnica* skład gatunkowy w tym wydzieleniu nie odpowiada temu siedlisku (9Św, 1Bk).

9. W załączniku nr 5 z kolumny dotyczącej obszaru wdrażania działania: *„Na powierzchniach leśnych z siedliskiem przyrodniczym (...) pozostawiać (...): drzewa martwe i umierające, wywroty, złomy, drzewa dziuplaste i próchniejące, rozproszone pozostałości pozrębowe”* dla siedliska *91E0 usunięto dz. nr 660 obręb Nowa Bielawa, gdyż na działce tej nie stwierdzono występowania ww. siedliska.
10. W załączniku nr 5 zweryfikowano zapis działania dla siedlisk *9180 i *91E0 z: *„Niewykonywanie zaplanowanych wskazań gospodarczych, z wyłączeniem zdarzeń stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia i mienia osób trzecich oraz sytuacji, w których zagrożona jest trwałość drzewostanu lub siedliska przyrodniczego”* na *„Wydzielenia leśne z siedliskiem pozostawiać bez wskazań gospodarczych, z wyjątkiem zdarzeń stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia i mienia osób trzecich oraz sytuacji, w których zagrożona jest trwałość drzewostanu lub siedliska przyrodniczego.”* Zmiana wynika z zasady braku możliwości wprowadzenia zakazów w akcie prawa miejscowego - przeredagowano zapis w taki sposób, aby nie zawierał zakazu lecz wskazanie dotyczące prowadzenia gospodarki leśnej.
11. W załącznikach nr 3 i 5 (obecnie załączniki nr 1 i 3) zmieniono nazwę i lokalizację stanowiska występowania nietoperzy z *„Sztolnia za Domem Ani Góra Wapienna, Dzikowiec, dz. ew. nr 111/11, obręb Dzikowiec”* na: *„Wyrobisko w Górze Wapnica na terenie strzelnicy ‘Safader’, Dzikowiec, [dz. ew. nr 111/27, 111/29, 112, 113 obręb Dzikowiec]”,* zgodnie z danymi przedstawionymi w *„Planie Gospodarowania Obiektem Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich Wyrobisko w Górze Wapnica w Dzikowcu na terenie strzelnicy” (Wrocław, 2015 r.), wykonanym na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu,* skorygowanymi w wyniku przeprowadzonej ponownej szczegółowej analizy lokalizacji wejść do stanowiska.
12. W załączniku nr 5, w części dotyczącej ochrony czynnej, zmieniono i ujednolicono nazwy stanowisk występowania nietoperzy w Kompleksach: Osówka, Rzeczka i Włodarz, wprowadzając jednolite nazwy: *Podziemne Miasto Osówka, Podziemny Kompleks Rzeczka, Podziemny Kompleks Włodarz* - zgodnie z Planem Gospodarowania danym Obiektem (z wyjątkiem działania *Oznakowanie stanowiska tablicą informacyjną*, gdzie jako obszar wdrażania pozostawiono opis *„Trasa turystyczna w kompleksie...”).*
13. W związku z wykonaniem opracowań: *„Plan Gospodarowania Obiektem Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich Wyrobisko w Górze Wapnica w Dzikowcu na terenie strzelnicy” (Wrocław, 2015 r.), „Plan Gospodarowania Obiektem Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy*

Gór Sowich Podziemne Miasto Osówka" (Wrocław, 2015 r.)", „Plan Gospodarowania Obiektem Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich Podziemny kompleks Rzeczka" (Wrocław, 2015 r.), „Plan Gospodarowania Obiektem Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich Podziemny Kompleks Włodarz" (Wrocław, 2015 r.)", w załączniku nr 5 dokonano szeregu zmian wynikających z ustaleń ww. opracowań, dotyczących zaplanowanych działań ochronnych wraz ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie, tj.:

a) usunięto działanie dla mopka i nocka dużego w stanowisku Wyrobisko w Górze Wapnica na terenie strzelnicy Safader *„Zabezpieczenie wejścia do sztolni przed niekontrolowaną penetracją - zabezpieczenie wejścia znajdującego się poza terenem strzelnicy poprzez częściowe zamurowanie oraz wstawienie stalowych drzwi z wlotem dla nietoperzy, otwór wlotowy powinien mieć wymiary min. 13x50 cm i nie może posiadać ostrych krawędzi, otwór powinien być oznakowany specjalną tabliczką, informującą o przeznaczeniu otworu"*, gdyż działanie to zostało wykonane,
b) dodano działanie ochronne dla mopka i nocka dużego w stanowisku Wyrobisko w Górze Wapnica na terenie strzelnicy Safader: *„Zabezpieczenie wejścia do odwodnienia sztolni, znajdującego się w nasypie drogi poza terenem strzelnicy przed niekontrolowaną penetracją poprzez zastosowanie przy wejściu kręgów betonowych, ustawionych i wkopanych w osi poziomej. Zaraz za kręgami lub w ich wnętrzu należy wykonać kratę metalową razem z furtką wejściową"*,
c) usunięto działanie dla mopka i nocka dużego w stanowisku Trasa turystyczna w kompleksie Osówka: *„Zabezpieczenie szybu w postaci kraty, która umożliwi swobodny wlot nietoperzom oraz nie zmieni mikroklimatu siedliska",*
d) zweryfikowano zapis działania dla mopka i nocka dużego w stanowisku Trasa turystyczna w kompleksie Osówka z: *„Zabezpieczenie wejścia do sztolni przed niekontrolowaną penetracją poprzez wymianę istniejącej kraty"* na: *„Przebudowa drzwi wejściowych w korytarzu nr 1 na kratę bezpieczną dla nietoperzy"*,
e) zweryfikowano zapis działania dla mopka i nocka dużego w stanowisku Trasa turystyczna w kompleksie Rzeczka z: *„Wykonanie specjalnych wlotów dla nietoperzy w każdym z wejść do kompleksu"* na: *„Przebudowa drzwi wejściowych we wszystkich korytarzach wejściowych (3 sztuki), na kratę bezpieczną dla nietoperzy"*; ponadto zmieniono zapis w kolumnie dotyczącej obszaru wdrażania z: *„Bezpośrednie otoczenie wejścia do trasy turystycznej w kompleksie 'Rzeczka' dz. ew. nr 743 obręb Walim"* na: *„Podziemny kompleks Rzeczka dz. ew. nr 743 obręb Walim",*

f) usunięto działanie ochronne dla mopka (dot. wszystkich nw. stanowisk) oraz nocka dużego (dot. obiektu Trasa turystyczna w kompleksie Włodarz) w stanowiskach: Trasa turystyczna w kompleksie Osówka, Trasa turystyczna w kompleksie Rzeczka, Wyrobisko w Górze Wapnica na terenie strzelnicy Safader, Trasa turystyczna w kompleksie Włodarz: *„Opracowanie planu gospodarowania obiektem, który będzie uwzględniał potrzeby ochrony nietoperzy”*. Działanie to zostało wykonane. Dla ww. przedmiotów ochrony w tych stanowiskach wprowadzono działanie: „*Użytkowanie obiektów z uwzględnieniem wytycznych Planów Gospodarowania Obiektami Obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich (...)”*,

g) usunięto działania ochronne dla nocka dużego w stanowisku Trasa turystyczna w kompleksie Włodarz: *„Wymiana kraty w szybie wentylacyjnym”, „Wymiana krat wewnątrz obiektu”, „Wykonanie dodatkowego wlotu dla nietoperzy. Wykonanie w drzwiach (od zalanej części sztolni) dwóch otworów. Jeden otwór górny – wlotowy, drugi otwór dolny – wentylacyjny”*. Dodano natomiast działanie: *„Przebudowa drzwi wejściowych w korytarzu numer 3, na drzwi stalowe ocieplone wewnętrznie, z wlotem dla nietoperzy o wielkości 20 x 20 cm”,*

h) dla nocka dużego w stanowisku Podziemny Kompleks Włodarz wprowadzono działanie ochronne: *„Badania zmian ruchu powietrza oraz temperatury panującej wewnątrz obiektu – najwcześniej rok po przeprowadzeniu modyfikacji obiektu”*.

14. W załączniku nr 5 usunięto działanie ochronne dla mopka i nocka dużego w stanowisku Wyrobisko w Górze Wapnica na terenie strzelnicy Safader, Dzikowiec: *Zabezpieczenie jednego z wejść (znajdującego się na terenie strzelnicy) przed zasypaniem poprzez budowę metalowego zadaszenia zapobiegającego zasypywaniu wejścia do zimowiska nietoperzy. Prace należy poprzedzić ekspertyzą techniczną, dotyczącą sposobu wykonania zabezpieczenia wlotu.* Obecnie skala zjawiska nie stwarza ryzyka zasypania otworu wejścia. Ewentualną konieczność przeprowadzenia ww. działania będzie można stwierdzić w ramach kontroli populacji i siedliska gatunków nietoperzy, bądź na podstawie danych pozyskanych z PMŚ oraz jednostek naukowych i organizacji pozarządowych, prowadzących badania w ramach zimowego monitoringu nietoperzy.

15. W załączniku nr 5 skorygowano brzmienie działania ochronnego dla nocka Bechsteina i nocka dużego w stanowisku sztolnia w Podlesiu z: *„Zabezpieczenie wejścia do sztolni przed niekontrolowaną penetracją poprzez wymianę bramki zamykającej kratę na taką, która uniemożliwi łatwe jej sforsowanie, zabezpieczenie peryferyjnych części kraty przed przecięciem, wymianę prętów, które zabezpieczają obejście kraty na grube rury stalowe, wypełnione cementem”* na: *„Zabezpieczenie wejścia do sztolni przed niekontrolowaną penetracją poprzez*

wymianę bramki zamykającej kratę na taką, która uniemożliwi łatwe jej sforsowanie”. Zmianę wprowadzono w celu ujednolicenia brzmienia tego działania dla wszystkich gatunków nietoperzy w tym stanowisku. Niezbędne szczegóły dotyczące wykonania kraty znajdują się w dokumentacji planu zadań ochronnych dla obszaru.

16. Z uwagi na fakt, iż tut. Dyrekcja nie jest zarządcą nieruchomości oraz dysponuje ograniczonymi środkami finansowymi, zmieniono brzmienie działania ochronnego dla nocka dużego w stanowisku sztolnia Grafitowa w Jugowicach z: *„Wykonanie specjalistycznej ekspertyzy technicznej określającej możliwość i sposób wykonania odprowadzenia nadmiaru wody ze sztolni oraz - w przypadku stwierdzenia takiej możliwości - wykonanie odwodnienia sztolni”* na: *„Rozpoznanie możliwości pozyskania środków na wykonanie specjalistycznej ekspertyzy technicznej określającej możliwość i sposób wykonania odprowadzenia nadmiaru wody ze sztolni”*. Jako podmiot odpowiedzialny za wykonanie przedmiotowego działania wskazano organ sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000.
17. W załączniku nr 5 usunięto działanie ochronne dla nocka dużego w stanowiskach: Kompleks Sokolec, sztolnia w górze Gontowej, Kompleks w Jugowicach, sztolnia nr 2, bezpośrednie otoczenie wejścia do trasy turystycznej w kompleksie Osówka, bezpośrednie otoczenie wejścia do trasy turystycznej w kompleksie Rzeczka, bezpośrednie otoczenie wejście do Kompleksu Soboń, bezpośrednie otoczenie wejście do trasy turystycznej w kompleksie Włodarz, bezpośrednie otoczenie wejście do Kopalni Augusta w Kamionkach, Sztolnia za Domem Ani Góra Wapienna, bezpośrednie otoczenie wejście do sztolni w Podlesiu, Sztolnia Grafitowa w Jugowicach: *„Utrzymanie bezpiecznego wlotu dla nietoperzy poprzez zachowanie zadrzewień oraz zakrzewień, znajdujących się w najbliższym otoczeniu obiektu, tak aby wejście do sztolni nie zostało wyeksponowane na otwartą przestrzeń”,* gdyż uprzednio działanie to zostało błędnie zamieszczone w zarządzeniu w wyniku stosowania technik komputerowych.
18. W załączniku nr 5 w kolumnie dotyczącej obszaru wdrażania działań: *„Ekstensywne użytkowanie kośne, kośno – pastwiskowe, pastwiskowe trwałych użytków zielonych”* i *„Użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu w ramach obowiązującego PROW, z uwzględnieniem wymogów ochrony gatunku 6179 modraszka nausitousa”* dla przedmiotu ochrony 6179 Modraszek nausitous *Maculinea (Phengaris) nausithous* dodano dz. nr 69/7 obręb Michałkowa, której uprzednio błędnie nie ujęto.
19. W załączniku nr 5 w części *Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych* - dla siedlisk 9110, 9130, 9170, 9190 i *91E0 zmieniono zapis dotyczący częstotliwości przeprowadzenia oceny stanu ochrony z „w 6 i 9 roku obowiązywania PZO na wybranych płatach siedliska stanowiących 5-10% powierzchni siedliska*

w obszarze Natura 2000, w każdym we wskazanych terminów inne" na „*jednokrotnie między 6 a 9 rokiem obowiązywania PZO na wybranych płatach siedliska stanowiących 5-10 % powierzchni siedliska w obszarze Natura 2000"*. Powyższe wynika z faktu, iż zdecydowana większość płatów siedlisk leśnych zlokalizowana jest na terenach zarządzanych przez Lasy Państwowe, dla których obowiązują 10-letnie Plany Urządzenia Lasu, które określają sposób gospodarowania w poszczególnych wydzieleniach, w tym w wydzieleniach, w obrębie których występują siedliska przyrodnicze. Plany te podlegają strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, która obejmuje m.in. uzyskanie opinii regionalnego dyrektora ochrony środowiska w zakresie wpływu planowanych działań na siedliska przyrodnicze, stanowiące przedmioty ochrony obszarów Natura 2000. W związku z powyższym oraz z uwagi na fakt, iż zmiany w siedliskach leśnych zachodzą powoli, zgodnie z planową gospodarką leśną, która dodatkowo weryfikowana jest pod kątem jej wpływu na środowisko przyrodnicze - jednokrotna ocena w okresie obowiązywania PZO jest wystarczająca, aby zweryfikować realizację PZO w odniesieniu do siedlisk leśnych oraz zaobserwować ewentualne zmiany zachodzące w siedlisku.

20. W załączniku nr 5 dokonano również zmiany częstotliwości prowadzenia monitoringu populacji i siedlisk nietoperzy 1308 Mopek *Barbastella barbastellus,* 1323 Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii,* 1324 Nocek duży *Myotis myotis* – dla populacji zimującej, z: *„Coroczny monitoring populacji i siedliska gatunku (...)"* na: *„(...) - trzykrotnie w ciągu obowiązywania PZO w odstępach 2-3 letnich (...)"*. Wynika to z faktu, iż nietoperze od kilkunastu lat objęte są badaniami w ramach zimowego monitoringu nietoperzy, prowadzonego niezależnie przez różne instytucje naukowe i organizacje pozarządowe. Corocznie, w tym samym terminie (15 stycznia - 20 lutego), kontrolowana jest większość ważniejszych zimowisk nietoperzy na terenie Dolnego Śląska. Koncepcja monitoringu nietoperzy w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (zwanego dalej PMŚ) w zakresie zimowisk opiera się na corocznej kontroli liczebności nietoperzy w wytypowanych schronieniach oraz określaniu dostępności tych schronień, ich zabezpieczenia przed niepokojeniem oraz kontroli warunków mikroklimatycznych panujących w tych zimowiskach. Te same wskaźniki będą oceniane w ramach monitoringu przedmiotu ochrony w trakcie obowiązywania PZO, jednakże w celu zbadania stanu zachowania populacji w obszarze i zaobserwowania trendu ewentualnych zmian (liczebności, stanu zachowania zimowiska) nie jest konieczne prowadzenie tego monitoringu corocznie. Należy przy tym zauważyć, że tut. organ będzie również pozyskiwał dane w tym zakresie z PMŚ oraz od jednostek naukowych i organizacji pozarządowych.
21. W załączniku nr 5 dokonano również zmiany częstotliwości prowadzenia monitoringu stanu populacji i stanu siedliska 4066 zanokcicy serpentynowej *Asplenium adulterinum* z: *„Coroczny*

monitoring stanu populacji i stanu siedliska (...)” na: *„(...) – raz na trzy lata w ciągu obowiązywania PZO”*. Wynika to z faktu, iż gatunek ten i jego stanowiska w obszarze objęte są monitoringiem wykonywanym w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. W świetle powyższego wprowadzona obecnie częstotliwość monitoringu prowadzona w ramach PZO wydaje się wystarczająca, aby zweryfikować realizację PZO w odniesieniu do stanowiska gatunku oraz zaobserwować ewentualne zmiany zachodzące w jego siedlisku. Należy zauważyć, że tut. organ będzie również pozyskiwał dane w tym zakresie z PMŚ oraz od jednostek naukowych i organizacji pozarządowych.

22. Ponadto w załącznikach nr 3, 4, 5 (obecnie załączniki nr 1, 2, 3) wprowadzono korekty o charakterze technicznym i redakcyjnym.

Ustanowienie zarządzenia zmieniającego zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 poprzedzone zostało przeprowadzeniem postępowania z udziałem społeczeństwa.

W dniu 22 września 2015 r. w Biuletynie Informacji Publicznej i w siedzibie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu (na tablicy ogłoszeń) oraz w Gazecie Wyborczej o zasięgu wojewódzkim ukazało się obwieszczenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 16 września 2015 r. o zamiarze przystąpienia do opracowania projektów zmian zarządzeń w sprawie ustanowienia planów zadań ochronnych dla 42 obszarów Natura 2000 w województwie dolnośląskim, w tym dla przedmiotowego obszaru. Obwieszczenie zostało również przekazane i wywieszone na tablicy ogłoszeń w następujących terminach: Urząd Gminy Dzierżoniów – w dniach 23 września – 14 października 2015 r., Urząd Miasta Pieszyce – w dniach 22 września – 13 października 2015 r., Urząd Gminy Kłodzko – w dniach 25 września – 19 października 2015 r., Urząd Gminy Nowa Ruda – w dniach 22 września – 13 października 2015 r., Urząd Miejski w Głuszycy – w dniach 24 września – 31 października 2015 r., Urząd Miasta Jedlina Zdrój – w dniach 23 września – 14 października 2015 r., Urząd Gminy Walim – w dniach 23 września – 14 października 2015 r., Urząd Gminy Stoszowice – w dniach 22 września – 13 października 2015 r., Starostwo Powiatowe w Dzierżoniowie – w dniach 23 września – 14 października 2015 r., Starostwo Powiatowe w Świdnicy – w dniach 24 września – 15 października 2015 r., Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich – w dniach 23 września – 13 października 2015 r., Urząd Miejski w Bielawie – w dniach 24 września – 15 października 2015 r., Urząd Gminy Świdnica – w dniach 25 września – 14 października 2015 r., Starostwo Powiatowe w Kłodzku – w dniach 28 września – 19 października 2015 r., Starostwo Powiatowe w Wałbrzychu – w dniach 22 września – 13 października 2015 r.

Projekt zarządzenia został także przesłany do zaopiniowania do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (GDOŚ), a także do członków Zespołu Lokalnej Współpracy, utworzonego w trakcie prac nad planem zadań ochronnych.

Obwieszczeniem z dnia 18 sierpnia 2016 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska we Wrocławiu zgodnie z art. 39 ust. 1 *ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2016 r. poz. 353 ze zm.)* zawiadomił o przystąpieniu do opracowania projektu zmiany planu zadań ochronnych dla obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071, możliwości zapoznania się z dokumentacją sprawy i możliwością składania uwag i wniosków. Obwieszczenie zostało zamieszczone na stronie internetowej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., a także ukazało się drukiem w prasie lokalnej (dodatku dolnośląskim Gazety Wyborczej) w dniu 22 sierpnia 2016 r. Obwieszczenie zostało także przekazane w celu jego upublicznienia do nw. urzędów, gdzie wisiało na tablicy ogłoszeń: Urząd Gminy Dzierżoniów – w dniach 23 sierpnia – 13 września 2016 r., Urząd Miasta Pieszyce – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Gminy Kłodzko – w dniach 22 sierpnia – 13 września 2016 r., Urząd Gminy Nowa Ruda – w dniach 22 sierpnia – 16 września 2016 r., Urząd Miejski w Głuszycy – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Miasta Jedlina Zdrój – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Gminy Walim – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Gminy Stoszowice – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Miejski w Bielawie – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Urząd Gminy Świdnica – w dniach 24 sierpnia – 14 września 2016 r., Starostwo Powiatowe w Dzierżoniowie – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Starostwo Powiatowe w Świdnicy – w dniach 22 sierpnia – 30 listopada 2016 r., Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Starostwo Powiatowe w Kłodzku – w dniach 22 sierpnia – 12 września 2016 r., Starostwo Powiatowe w Wałbrzychu – w dniach 24 sierpnia – 12 września 2016 r.

Osoby zainteresowane projektem miały 21 dni na składanie uwag i wniosków.

Uwagi do projektu zarządzenia złożyły następujące podmioty: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska i Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych we Wrocławiu.

Uwagi zgłoszone przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska rozpatrzono w następujący sposób:

1. W odniesieniu do uwag dotyczących terminu oceny realizacji działań ochronnych wraz z oceną powierzchni i stanu siedlisk 9110, 9130, 9170, 9190, *91E0 stanowiących iż:
   - badanie na stanowiskach należy prowadzić co najmniej raz na 5 – 6 lat (w przypadku

siedliska *91E0 optymalnie co 3 lata),

- system monitoringu w zarządzeniu powinien być określony zgodnie z PMŚ;

  uwagi nie zostały uwzględnione. Zdaniem tut. organu wykonanie oceny stanu jednokrotnie między 6 a 9 rokiem obowiązywania PZO będzie wystarczające w celu zbadania stanu zachowania siedliska w obszarze i zaobserwowania trendu ewentualnych zmian. Należy przy tym zauważyć, że w ramach tej oceny będą oceniane te same wskaźniki co w PMŚ. Ponadto tut. organ będzie również pozyskiwał dane w tym zakresie z PMŚ oraz od jednostek naukowych i organizacji pozarządowych.

2. W odniesieniu do uwag dotyczących:

- terminu monitoringu populacji i siedliska gatunku - populacja zimująca nietoperzy: 1308 Mopek *Barbastella barbastellus*, 1323 Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, 1324 Nocek duży *Myotis myotis* stanowiącej, iż zmniejszenie częstości monitoringu (względem częstotliwości ustanowionej zapisami obecnie obowiązującego zarządzenia) spowoduje, że po 10 latach, przy aktualizacji PZO, nadal nie będzie wiedzy o trendach liczebności zimujących populacji – powinien zatem zostać utrzymany system monitoringu w obecnie obowiązującym zarządzeniu,
- systemu prowadzenia tego monitoringu, zakładającego pozyskiwanie danych od innych jednostek – takie założenie może stanowić zagrożenie dla kolonii zimowej, gdyż wiąże się z niepokojeniem nietoperzy przez różne zespoły badawcze, co wynika ze zwiększenia liczby kontroli w poszczególnych sezonach badawczych - aby tego uniknąć trzeba minimalizować liczbę kontroli;

  uwaga nie zostały uwzględnione. W celu zbadania stanu zachowania populacji w obszarze i zaobserwowania trendu ewentualnych zmian nie jest niezbędne prowadzenie monitoringu corocznie. Tut. organ, poza prowadzeniem monitoringu w ramach PZO będzie również pozyskiwał dane w tym zakresie z PMŚ (opierającego się na corocznej kontroli liczebności nietoperzy w wytypowanych schronieniach i oceniającego te same wskaźniki co monitoring w ramach PZO) oraz od innych jednostek. Uzyskane w ten sposób zbiorcze dane będą wystarczające dla uzyskania wiedzy na temat trendów liczebności zimujących populacji ww. gatunków. Należy przy tym zaznaczyć, że wstępy do zimowisk w celu prowadzenia kontroli przez różne zespoły badawcze są przedmiotem analizy i ewentualnej weryfikacji przez tut. organ w trybie art. 56 *ustawy o ochronie przyrody*, w oparciu o zapisy *rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183).*

Uwagi zgłoszone przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych we Wrocławiu rozpatrzono następująco:

1. Uwzględniono uwagę dotyczącą zmiany nieprawidłowej nazwy z „Nadleśnictwo Bardo" na „Nadleśnictwo Bardo Śląskie" – skorygowano nazwę w całym dokumencie.
2. Uwzględniono uwagę do załącznika nr 3 dotyczącą obszaru wdrażania działania dla siedliska przyrodniczego *9180 Jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach *(Tilio plathyphyllis-Acerion pseudoplatani)*: „*W przypadku prowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych oraz odnowienia drzewostanu skład gatunkowy kształtować zgodnie z odpowiednim dla typu siedliska przyrodniczego składem gatunkowym (...)"* – z obszaru wdrażania wykreślono oddział 61a w Nadleśnictwie Bardo Śląskie, obręb Bardo Śląskie, leśnictwo Jemna. Oddział ten wykreślono również z części załącznika dotyczącej obszaru wdrażania działania dla siedliska *9180: „*Monitoring realizacji działań ochronnych w 5 roku obowiązywania PZO"*. Siedlisko przyrodnicze *9180 znajduje się jedynie w peryferyjnej części tego oddziału i zajmuje około 10% jego powierzchni. Ponadto skład gatunkowy drzewostanu w oddziale 61a, wynikający z *Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Bardo Śląskie* nie odpowiada siedlisku przyrodniczemu jaworzyn.

Dodatkowo dokonano korekty technicznej w części załącznika nr 3, dotyczącej obszaru wdrażania działania dla siedliska przyrodniczego *9180: *Monitoring realizacji działań ochronnych w 5 roku obowiązywania PZO* – usunięto wydzielenia: 75i w Nadleśnictwie Bardo Śląskie, obręb Bardo Śląskie, leśnictwo Jemna oraz 32c w Nadleśnictwie Bardo Śląskie, obręb Bardo Śląskie, leśnictwo Grodziszcze. Wydzielenia te błędnie znalazły się w ww. części załącznika nr 3 do zmienianego obecnie zarządzenia.

Projekt zarządzenia został na podstawie art. 59 ust. 2 *ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2015 r. poz. 525 ze zm.)* uzgodniony przez Wojewodę Dolnośląskiego w dniu 9 lutego 2017 r.